

9. Shogan, C. J. The Moral Rhetoric of American Presidents / C. J. Shogan. – TX: Texas A&M University Press, 2007. – 248 p.
10. Trump, D. Inaugural Address (January 20, 2017). Transcript. [Online]. / D. Trump // Miller Center. – Retrieved from <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2017-inaugural-address>.
11. Winthrop, J. A Model of Christian Charity. [Online]. / J. Winthrop // Winthrop Society. – Retrieved from [https://www.winthropsociety.com/doc\\_charity.php](https://www.winthropsociety.com/doc_charity.php).

## References:

1. VEBER, M. (1990). *Protestantskaya etika i dux kapitalizma*. [The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism]. Moscow: Progress. [In Russian]
2. HORBATIUK, V. K. (Ed.). (2009). *Inavhuratsiini promovy Prezydentiv SShA*. [Inauguration Speeches of the US Presidents]. Kharkiv: Folio. [In Ukrainian]
3. BUSH, G. W. (2005, September 15). *Hurricane Relief Address from New Orleans*. Transcript. [Online]. Retrieved from <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/september-16-2005-hurricane-relief-address-new-orleans>.
4. CLINTON, B. (1998, September 11). Prayer Breakfast Speech. Official White House Text of President Clinton's Address to Religious Leaders at the

White House Prayer Breakfast. [Online]. *The Washington Post*. Retrieved from <http://www.washingtonpost.com/wpsrv/politics/special/clinton/stories/clintontext091198.htm?noredirect=on>.

5. HOLMES, D. L. (2006). *The Faith of the Founding Fathers*. New York: Oxford University Press.
6. LUTZ, D. S. (1984). The Relative Influence of European Writers on Late Eighteenth-Century American Political Thought. *American Political Science Review*, 78, 189-197.
7. REAGAN, R. (1983, March 8). "Evil Empire" Speech. Transcript. [Online]. Retrieved from <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/march-8-1983-evil-empire-speech>.
8. SHAIN, B. A. (1994). *The Myth of American Individualism: The Protestant Origins of American Political Thought*. Princeton, N. J.: Princeton University Press.
9. SHOGAN, C. J. (2007). *The Moral Rhetoric of American Presidents*. TX: Texas A&M University Press.
10. TRUMP, D. (2017, January 20). *Inaugural Address*. Transcript. [Online]. Retrieved from <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/january-20-2017-inaugural-address>.
11. WINTHROP, J. A Model of Christian Charity. [Online]. *Winthrop Society*. Retrieved from [https://www.winthropsociety.com/doc\\_charity.php](https://www.winthropsociety.com/doc_charity.php).

Надійшла до редколегії 11.01.19

A. Zahorodnia, student  
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

### THE ROLE OF CHRISTIANITY IN THE FORMATION OF THE US IDEOLOGY

*This article addresses the role of Christianity in the formation of the US ideology, particularly its influence on the formation of the concept of American exceptionalism. Although the recent decades have witnessed the increasing attention of American and European scholars to the influence of Christianity on the history of the United States, the body of historical research, and especially the Ukrainian one, still lacks general comprehensive analyses of the role of Christianity in the formation of American ideology and political culture. The article pays a particular attention to the messianic ideas preached by the Puritan leaders in the early history of the New World. These ideas have deeply rooted in the political ideology of the U.S. and still have a strong influence on its development. The article covers the role of Christian rhetoric, which is widely used in the addresses to the nation, and proves its significant role in the shaping of public opinion. Special attention is also paid to the characterizing of Protestant ethic, which basic principles had an impact on the formation of the American value system and influenced the development of the most crucial features of American identity – deep individualism and entrepreneurial mindset.*

**Key words:** Christianity, American ideology, American exceptionalism, John Winthrop, Christian rhetoric, Protestant ethic.

УДК 94(32):930(477) (092) Черезов  
<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2019.140.7>

А. Коцур, д-р іст. наук, проф.  
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

### ЕГИПТОЛОГ Є. В. ЧЕРЕЗОВ (1912–1988) І ЙОГО НАУКОВА СПАДЩИНА

*Розглядаються найважливіші віхи життя та науково-педагогічної діяльності відомого українського єгиптолога, доктора історичних наук, професора, тривалий час завідувача кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Чернівецького університету Євгенія Вікентійовича Черезова. Акцентовується увага на малодосліджених сторінках біографії вченого-педагога. Окремо аналізуються його наукові праці, зокрема, що стосуються Стародавнього Єгипту. Охарактеризовано публікації вченого з проблем дешифрування єгипетських ієрогліфів на сфінксах; поземельних відносин; становища давньоєгипетських рабів і різних категорій селян; податкової системи; класифікації та опису землеробських знарядь Стародавнього Єгипту; розвитку рибальства; економіки та державного устрою періоду Давнього царства тощо. У центрі уваги статті – монографія Є. Черезова "Техніка сільського господарства Стародавнього Єгипту". Дається оцінка наукової спадщини видатного українського єгиптолога.*

**Ключові слова:** єгиптолог, Є. Черезов, Чернівецький університет, Стародавній Єгипет, техніка сільського господарства.

Професор Є. Черезов зробив вагомий внесок у розвиток українського наукового сходознавства. Він по праву вважається найвідомішим в УРСР орієнталістом-єгиптологом. Хоча на сьогоднішній день окремі віхи життя та наукової діяльності вченого-педагога недостатньо досліджені та невіправданно призабуті.

Питання біографії Є. Черезова та його наукової спадщини частково розглядалися у публікаціях чернівецьких дослідників Ю. Шестакова, Г. Кожолянка та С. Хільчевського [25–27]. Узагальнена, комплексна стаття з окресленого питання опублікована А. Ілюком [1]. Деякі штрихи до біографії Є. Черезова знаходимо в матеріалах з історії кафедри, де він трудився в 1949–1988 рр. [2] та Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України [4]. Окремі лаконічні дані про науковця поміщені в сучасних вітчизняних біобібліографічних виданнях [27]. У цілому ж, питання науково-педагогічної діяльності професора Є. Черезова та аналізу його наукової спадщини

не отримали свого висвітлення в українській історіографії, що відкриває широкі можливості для дослідження.

Метою статті є з'ясування основних віх життєвого шляху відомого українського єгиптолога Є. Черезова, відображення малознаних сторінок біограми, характеристика наукової спадщини професора.

Є. Черезов народився 23 березня 1912 р. у с. Стара Тушка В'ятської губернії. Мати – Тетяна Григорівна Хлюпіна. Батько, Вікентій Михайлович Черезов, пройшов шлях від слюсаря електромеханічного цеху Сормово до директора заводу сільськогосподарського машинобудування в Ростові-на-Дону. Учасник революції 1905-1907 рр. і лютого 1917 р. Репресований більшовицьким режимом, помер у Ростовській в'язниці 24 листопада 1938 р. Євгеній мав шістьох братів і сестер [6, с. 430].

Юнак закінчив 1930 р. середню школу в Москві, де на той час проживали його батьки. Далі – навчання у Московському планово-економічному інституті [1, с. 272].

У 1934 р. Є. Черезов призваний до лав Червоної армії. Проходив службу у м. Вітебську в 4-му корпусному артилерійському полку. У 1936–1941 рр. навчався на історичному факультеті Ленінградського державного університету [27, с. 342]. За роки навчання досконало вивчив давньоєгипетську мову, а також на належному рівні – англійську й німецьку.

Є. Черезов – учасник радянсько-фінської війни (1939–1940). У 1941–1945 рр. він на фронтах Другої світової війни. Нагороджений двома бойовими орденами та 9-ма медалями.

У жовтні 1945 р. вступив до аспірантури Ленінградського державного університету за спеціальністю "Стародавня історія" [1, с. 273]. У підсумку – успішний захист кандидатської дисертації "Грамоти захисту храмів Стародавнього царства Єгипту як історичне джерело (3000–2400 рр. до н.е.)" (1948) [8].

Розкриваючи біографічне поле Є. Черезова, відзначимо, що з березня 1949 р. розпочинається його трудова діяльність у Чернівецькому університеті на посаді старшого викладача кафедри стародавньої історії [4, с. 85], а в січні 1950 р. він стає доцентом цієї ж кафедри [1, с. 273]. Протягом 1951–1955 рр. Є. Черезов завідував кафедрою стародавньої історії.

Євгеній Вікентійович в Інституті історії АН УРСР захистив докторську дисертацію "Техніка сільського господарства стародавнього Єгипту" (1970) [21]. У травні 1973 р. педагог отримує вчене звання професора. Під час роботи в Чернівецькому університеті Є. Черезов викладав цілий ряд нормативних курсів і спецкурсів з проблем історії первісного суспільства, стародавнього світу, археології, етнографії тощо. Додам, що автору цієї статті поталанило слухати лекції професора Є. Черезова з історії первісного суспільства та Стародавнього Єгипту під час навчання в Чернівецькому університеті.

30 серпня 1976 р. вчена рада Чернівецького університету обрала Є. Черезова завідувачем кафедри історії стародавнього світу та середніх віків, яку він очолював до 1981 р. Потім продовжив трудову діяльність на посаді професора цієї ж кафедри. У 1988 р. на 76-му році життя відомий український вчений-педагог, єгиптолог відійшов у вічність.

Є. Черезов, перебуваючи в лещатах радянської тоталітарної системи, один із небагатьох у Європі знавців давньоєгипетської мови, не мав змоги відвідувати міжнародні наукові симпозиуми, спілкуватися із зарубіжними сходазнавцями. Він, як і сотні інших учених, не зміг "вписатися у систему", маючи "сумнівне походження" неблагонадійних чи репресованих батьків [23], зумів, попри все, стати відомим орієнталістом УРСР, знаменитим у Європі та світі сходазнавцем, здійснивши справжній прорив у тогочасній єгиптології.

Є. Черезов присвятив свою наукову діяльність дослідженню соціально-економічної історії Стародавнього Єгипту. Він вважається в цій галузі одним із провідних фахівців зі світовим ім'ям [4, с. 85]. Свідченням цього є те, що Є. Черезова у 1965 р. обрали почесним членом Інституту єгиптології Карлового Університету в Празі [3, с. 604] та почесним доктором Каїрського університету [6, с. 430].

Бібліографія наукових праць професора Є. Черезова представлена у статтях Ю. Шестакова, Г. Кожоланка, С. Хільчевського [26, с. 5–13] і матеріалах О. Романової [5].

Серед перших публікацій Є. Черезова, якими він заявив про себе у науковому світі, були статті "Написи на Ленінградських сфінксах" [16] і "До питання про хентіуше – дрібних землевласників у Стародавньому Єги-

пті" [13]. На думку А. Ілюка, "правильна класифікація грамот захисту Є. В. Черезовим дозволила краще зрозуміти справжній стан економіки Давнього царства, проаналізувати деякі характерні риси рабовласницького храмового господарства і дати характеристику одній із категорій дрібних землевласників – хентіуше" [1, с. 275]. Окрім того, в повоєнній радянській історіографії не так часто зустрінеш наукову дискусію між молодим кандидатом історичних наук, старшим викладачем провінційного навчального закладу та відомим ученим, доктором історичних наук, професором.

Вивчаючи значення давньоєгипетських термінів "мерет" і "хентіуше", молодий науковець Є. Черезов упевнено дискутував із провідним радянським єгиптологом І. Лур'є [10].

В іншій публікації, Є. Черезову, першому серед науковців, удалося з'ясувати зміст понять "мерет" і "хем" [12]. Зокрема, ним доведено, що в економічному контексті особливих відмінностей між цими двома соціальними категоріями не було. Дефініція "хем" витлумачувала лише поняття раба-іноземця, тоді як термін "мерет" був значно ширшим.

У 1964 р. Є. Черезов через науковий аналіз і класифікацію джерел Стародавнього Єгипту [15] розкрив питання економіки та державного устрою періоду Давнього царства. Невдовзі єгиптолог заявив про себе ще однією науковою розвідкою "Землеробські знаряддя Древнього Єгипту" [22]. Проаналізувавши історичні джерела, науковець зробив ґрунтовні висновки щодо освоєння єгиптянами Нілу та будівництва ними іригаційної системи у 3–4 тис. до н.е. Єгиптяни створили досконалу систему знарядь рілляництва. Дослідник прослідкував їх еволюцію.

Досліджував Є. Черезов і питання рибальства у Стародавньому Єгипті [17], з'ясувавши особливості його методів та способів здійснення.

Вченим-педагогом підготовлено й опубліковано цілий ряд інших статей і рецензій з історії стародавнього Єгипту [7; 9; 14; 18].

Серед наукового доробку Є. Черезова чільне місце посідає книга "Техніка сільського господарства Стародавнього Єгипту" [19–20]. Автор оцінив здобутки сходазнавців Б. Піотровського, Б. Тураєва, Д. Редера, Х. Кінк, Г. Масперо, А. Ермана, Г. Ранке, Г. Швейнфурта та ряду інших і, водночас, указав на неточності в їхніх дослідженнях. Він наголосив на давності єгипетського землеробства, самостійності його розвитку, місцевих ресурсах рослинного світу.

Є. Черезов ретельно описав садові дерева Стародавнього Єгипту, зокрема, фінікову пальму, пальму "дум", сікомору, оливкове дерево, персею, яблуню, гранатове дерево, зізіф, виноград. Окремий розділ книги присвячено дикорослим деревам: тамариску, акації, вербі, ріцині, липі. Найбільша кількість сторінок наукового дослідження відведена характеристиці різноманітних зернових культур. Ідеться про час появи їхніх різновидів у Стародавньому Єгипті, детальний опис сортів, особливості вирощування, перші письмові згадки, виявлення у ході археологічних експедицій тощо. Перш за все, акцентується увага на пшениці, ячмені, беші. Вирощувались єгиптянами і стручкові рослини. Найпоширенішою серед них була чечевиця.

Описуючи технічні культури, Є. Черезов веде мову про появу в Стародавньому Єгипті льону, кунжуту, хни, сафлору, ваточника. Зупиняється на важливості застосування їх у повсякденному житті давніх єгиптян. У розділі "Овочі та прянощі" автор комплексно пише про огірки, салат, пляшкоподібний гарбуз, кавуни, цибулю,

м'яту, материнку, розмарин, селеру, кріп, петрушку, коріандр, кмин. Надзвичайно цікавим є розділ про використання єгиптянами лікарських рослин. Це, насамперед, безсмертник, мандрагора, фенхель, кордія, олеандр.

Не випали з поля зору вченого й одомашнені квіти (жасмин, хризантема, волошка, алтей, плющ, в'юнок) та дикорослі рослини (хальфа, очерет, папірус, лотос).

Підсумовуючи, науковець прийшов до висновків про те, що склад культурних рослин, які використовувалися в рільництві й садівництві у Стародавньому Єгипті, визначив відповідну техніку їхнього обробітку, набір спеціальних знарядь, способи та прийоми обробітку землі, збирання врожаю й подальшу переробку сільськогосподарської продукції, розвиток відповідних галузей ремесла. На думку вченого, у Стародавньому Єгипті було розвинене садівництво. Із плодів дерев найпоширенішими були: фінікова пальма, пальма "дум", гранати, сікомори, або смокви, авокадо, зіфі, оливкове дерево та виноград. Розвиток садівництва став основою для започаткування багатьох промислів і виноробства. Важливим досягненням стародавніх єгиптян було освоєння пшениці – основного продукту харчування людей і годівлі худоби. Поряд із пшеницею, вагому роль у посівах мав ячмінь, який використовувався також для варіння багатьох сортів пива. З технічних культур найбільше сіяли льон, наявність якого сприяла активному розвитку ткацької справи. Бобові культури представлені чечевичкою та бобами. Наявність їх серед посівів мала агрокультурне значення. А вже потім ці площі засівали зерновими й отримували високі врожаї, особливо пшениці. Із городніх культур вирощували салат, огірки, цибулю, кавуни і прянощі. Поряд з культурними рослинами використовувалися дикорослі. Широке застосування у єгиптян знайшли лотос і дика жорстка трава хальфа, із якої плели сумки, мішки, мати тощо. Важливу роль відіграв папірус. Із нього не тільки робили човни, циновки для обгортання мумій, але також виготовляли знаменитий матеріал для письма, який визначив багато в чому розвиток тодішньої культури та науки.

Зазначимо, що в науковому доробку Є. Черезова основне місце відведено проблемам соціальних відносин та економіки Стародавнього Єгипту. Підсумки своїх досліджень учений виклав у серії публікацій, що побачили світ у вигляді фундаментального видання "Техніка сільськогосподарства Стародавнього Єгипту", наукових статей у журналах "Вестник древней истории", "Ежегодник ЧГУ", збірках "Древний мир", "Древний Египет", матеріалах наукових конференцій тощо. Його праці ввійшли до міжнародної єгиптологічної бібліографії, що видається в Лейдені (Голландія) [27, с. 343]. Професор Є. Черезов займався дослідженням у галузі єгиптології на основі аналізу першоджерел, використовуючи передові тогочасні наукові технології. Український єгиптолог увійшов до когорти не лише видатних радянських, а й світових сходознавців.

#### Список використаних джерел:

1. Ілюк А. Є. В. Черезов – видатний український єгиптолог / А. Ілюк // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнографії. – 2013. – Т. 1(35). – С. 271-279.
2. Кафедра історії стародавнього світу, середніх віків та музеєзнавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія кафедри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ethnos.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/01history>.
3. Милибанд С. Д. Библиографический словарь отечественных востоковедов с 1917 года / С. Д. Милибанд. – М.: Наука, 1995. – 763 с.
4. Романова О. О. Історія розвитку єгиптологічних досліджень в Україні / О. О. Романова // Східний світ. – 2003. – №4. – С. 82-87.
5. Романова О. О. Черезов Евгений Викентьевич (1912–1988) [Електронний ресурс] / О. О. Романова. – Режим доступу: [http://www.egyptology.ru/forum\\_data/forum\\_attachments/18/3118/Cherezov-Bio-Bibl-spravka.pdf](http://www.egyptology.ru/forum_data/forum_attachments/18/3118/Cherezov-Bio-Bibl-spravka.pdf).
6. Черезов Б. Г. Династия Черезовых / Б. Г. Черезов // Черезов Б. Г. Моя жизнь. – Волгоград, 1996. – С. 422-433.

7. Черезов Е. В. [Рец.] Стучевский И. А. Храмовая форма царского хозяйства Древнего Египта / Е. В. Черезов. – М.: Изд-во восточ. л-ры, 1962. – 127 с. // Вестник древней истории. – 1964. – №1. – С. 156-158.
8. Черезов Е. В. Грамоты защиты храмов Древнего царства Египта как исторический источник (3000–2400 гг. до н.э.): Автореф. дисс. ... канд. ист. наук: 07.00.02 – всемирная история / Черезов Е. В.; Ленингр. гос. ун-т. – Л., 1948. – 19 с.
9. Черезов Е. В. Древнейшая летопись "Палермский камень" и документы Древнего царства Египта / Е. В. Черезов // Древний Египет: Сб. ст. – М., 1960. – С. 261–272.
10. Черезов Е. В. К вопросу о значении древнеегипетских терминов мерет и хентиуше во времена Древнего царства / Е. В. Черезов // Вестник древней истории. – 1952. – №2. – С. 122-126.
11. Черезов Е. В. К вопросу о поземельных отношениях эпохи древнего царства в Египте / Е. В. Черезов // Вестник древней истории. – 1949. – №3. – С. 63-68.
12. Черезов Е. В. К вопросу о рабах-иноземцах в Древнем Египте (по древнеегипетским источникам) / Е. В. Черезов // Материалы XIX научной сессии. – Черновцы, 1963. – С. 261-267.
13. Черезов Е. В. К вопросу о хентиуше – мелких землевладельцах в Древнем Египте / Е. В. Черезов // Вестник древней истории. – 1950. – №4. – С. 166-170.
14. Черезов Е. В. Категории рабов-иноземцев хему (Hm) в Древнем Египте / Е. В. Черезов // Научный ежегодник за 1956 г. – Черновцы, 1957. – С. 167-169.
15. Черезов Е. В. Надписи Мечена / Е. В. Черезов // Вестник древней истории. – 1964. – №4. – С. 96-103.
16. Черезов Е. В. Надписи на Ленинградских сфинксах / Е. В. Черезов // Вестник древней истории. – 1949. – №1. – С. 92-100.
17. Черезов Е. В. Развитие рыболовства в Древнем Египте / Е. В. Черезов // Тезисы докладов XXII научной сессии. – Черновцы, 1966. – С. 88-91.
18. Черезов Е. В. Социальное положение mrt в храмовом хозяйстве Древнего царства / Е. В. Черезов // Вестник древней истории. – 1951. – №2. – С. 40-46.
19. Черезов Е. В. Техника сельского хозяйства Древнего Египта / Е. В. Черезов. – Черновцы, 1968. – 103 с.
20. Черезов Е. В. Техника сельского хозяйства Древнего Египта: учеб. пособие / Е. В. Черезов. – Черновцы, 1969. – 96 с.
21. Черезов Е. В. Техника сельского хозяйства Древнего Египта: Автореф. дисс. ... д-ра ист. наук: 07.00.02 – всемирная история / Черезов Е. В.; Институт истории АН УССР. – К., 1969. – 40 с.
22. Черезов Е. В. Землеробские знарядья Древнего Египта / Е. В. Черезов // Научные записки ЧДУ. – 1964. – Т. 54(3). – С. 261-267.
23. Чернівці Ігоря Буркута [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://versii.cv.ua/news/chernivtsi-igorya-burkuta-sino-zhovti-chervonozoryani-tramvayi-movnij-vavilon>.
24. Шестаков Ю. Проблемы материальной культуры стародавніх єгиптян у працях Є. В. Черезова // Ю. Шестаков // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології: зб. наук. праць. – Чернівці: Золоті литаври, 2002. – Т. 2. – С. 7-11.
25. Шестаков Ю. П. Науково-педагогічна діяльність Є. В. Черезова на Буковині (1949–1988) / Ю. П. Шестаков // До витоків назви краю Буковина (600-річчя першої писемної згадки): тези доп. та повід. II Буковинської істор.-краєзн. конф. – Чернівці, 1992.
26. Шестаков Ю. П., Кожоляно Г. К., Хильчевський С. В. Науково-педагогічна діяльність Є. В. Черезова // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнографії. – 1997. – Вип. 3. – С. 5-13.
27. Юсов С. Черезов Евгений Викентьевич / С. Юсов // Українські історики XX століття. Біобібліографічний довідник. Сер. "Українські історики". – К., Л., 2003. – Вип. 2. – Ч. I. – С. 342-343.

#### References:

1. ILIUK, A. (2013). Ye. V. Cherezov – vydatnyi ukraïnskyi egyptolog. [Ye. V. Cherezov – Outstanding Ukrainian Egyptologist]. *Pytannia starodavnioi ta seredniiovichnoi istorii, arkheologii i etnografii*, 1(35), 271-279. [In Ukrainian]
2. Istoriiia kafedry. (n.d.). *Kafedra istorii starodavniioho svitu, serednikh vikiv ta muzeieznastva Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha*. Retrieved from <http://www.ethnos.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/01history>.
3. MILIBAND, S. D. (1995). *Bibliograficheskii slovar' otechestvennykh vostokovedov s 1917 goda*. [Bibliographical Dictionary of Domestic Orientalists from the 1917]. Moscow: Nauka. [In Russian]
4. ROMANOVA, O. O. (2003). *Istoriia rozvytku yehyptologichnykh doslidzhen v Ukraini*. [History of the Egyptology in Ukraine]. *Skhidnyi svit*, 4, 82-87. [In Ukrainian]
5. ROMANOVA, O. O. (n.d.). Cherezov Evgenij Vikent'evich (1912–1988). *Egyptologicheskii izbornik*. Retrieved from [http://www.egyptology.ru/forum\\_data/forum\\_attachments/18/3118/Cherezov-Bio-Bibl-spravka.pdf](http://www.egyptology.ru/forum_data/forum_attachments/18/3118/Cherezov-Bio-Bibl-spravka.pdf).
6. CHEREZOV, B. G. (1996). *Dinastiya Cherezovykh*. [Dynasty of Cherezovs]. In: B. G. Cherezov, *My life*. Volgograd: [s.n.]. Pp. 422-433. [In Russian]
7. CHEREZOV, E. V. (1964). Stuchevskij I. A. *Xramovaya forma tsarskogo khozyajstva Drevnego Yegipta*. [Review]. [Stuchevskij I. A. Temple Form of Household of Ancient Egypt Rulers. Review]. *Vestnik drevnej istorii*, 1, 156-158.
8. CHEREZOV, E. V. (1948). *Gramoty zashhity xramov Drevnego carstva Egipta kak istoricheskii istochnik (3000-2400 gg. do n.e.)*. [Defense Decrees of Temples in the Ancient Egypt as the Historical Sources (3000-

2400 BCE)]. Unpublished thesis (PhD in History), Leningrad State University, Leningrad.

9. CHEREZOV, E. V. (1960). Drevnejshaya letopis' "Palermiskij kamen'" i dokumenty Drevnego carstva Egipta. [Palermo Stone as the Most Ancient Chronicle and the Other Documents of the Old Kingdom of Egypt]. In: *Drevnii Egipt*. Moscow: [s.n.]. Pp. 261-272.

10. CHEREZOV, E. V. (1952). K voprosu o znachenii drevneegipetskikh terminov meret i xentiushe vo vremena Drevnego carstva. [On the Meaning of the Terms *mr.t* and *hntjw-š* in the Time of the Old Kingdom]. *Vestnik drevnej istorii*, 2, 122-126.

11. CHEREZOV, E. V. (1949). K voprosu o pozemel'nykh otnosheniyax epoxy drevnego carstva v Egipte. [On the Question of the Land Relations in the Old Kingdom of Egypt]. *Vestnik drevnej istorii*, 3, 63-68.

12. CHEREZOV, E. V. (1963). K voprosu o rabax-inozemcax v Drevnem Egipte (po drevneegipetskimi istochnikam). [On the Question of the slaves-foreigners in the Ancient Egypt (on the Old Egyptian Sources)]. In: *Materialy XIX nauchnoj sessii*. Chernovcy: [s.n.]. Pp. 261-267.

13. CHEREZOV, E. V. (1950). K voprosu o xentiushe – melkix zemlevadel'cax v Drevnem Egipte. [On the Question of *hntjw-š* – Small Landholders in the Ancient Egypt]. *Vestnik drevnej istorii*, 4, 166-170.

14. CHEREZOV, E. V. (1957). Kategorii rabov-inozemcev xemu (Hm) v Drevnem Egipte. [Categories of Hm slaves-foreigners in the Ancient Egypt]. *Nauchnyi ezhegodnik*, 167-169.

15. CHEREZOV, E. V. (1964). Nadpisi Mechena. [Metjen's Inscriptions]. *Vestnik drevnej istorii*, 4, 96-103.

16. CHEREZOV, E. V. (1949). Nadpisi na Leningradskix sfinksax. [Inscriptions on the Sphinxes of Leningrad]. *Vestnik drevnej istorii*, 1, 92-100.

17. CHEREZOV, E. V. (1966). Razvitiye rybolovstva v Drevnem Egipte. [The Development of Fishing in the Ancient Egypt]. In: *Tezisy dokladov XXII nauchnoj sessii*. Chernovcy: [s.n.]. Pp. 88-91.

18. CHEREZOV, E. V. (1951). Social'noe polozhenie mr.t v xramovom xozyajstve Drevnego carstva. [Social Status of *mr.t* in the templar household of the Old Kingdom]. *Vestnik drevnej istorii*, 2, 40-46.

19. CHEREZOV, E. V. (1968). *Texnika sel'skogo xozyajstva Drevnego Egipta*. [Agricultural Technics of the Ancient Egypt]. Chernovcy: [s.n.].

20. CHEREZOV, E. V. (1969). *Texnika sel'skogo xozyajstva Drevnego Egipta: ushebnoe posobie*. [Agricultural Technics of the Ancient Egypt: Guidebook]. Chernovcy: [s.n.].

21. CHEREZOV, E. V. (1969). *Texnika sel'skogo xozyajstva Drevnego Egipta*. [Agricultural Technics of the Ancient Egypt]. Abstract of unpublished thesis (Doctor of Historical Sciences), Institute of History of Academy of Sciences of Ukrainian SSR.

22. CHEREZOV, Ye. V. (1964). Zemlerobski znariaddia Drevnioho Ehyptu. [Agrarian Tools of the Ancient Egypt]. *Naukovi zapysky ChDU*, 54(3), 261-267. [In Ukrainian]

23. ANTONIUK, M. (2014). Chernivci Ihoria Burkuta. [Chernivci of Ihor Burkut]. *Versii*. Retrieved from <http://versii.cv.ua/news/chernivtsi-igorya-burkuta-sino-zhovti-cherwonozoryani-tramvay-movnij-vavilon>. [In Ukrainian]

24. SHESTAKOV, Yu. (2002). Problemy materialnoi kultury starodavnykh yehyptian u pratsiakh Ye. V. Cherezov. [The Material Culture Problems of Ancient Egyptians in the Works of Ye. Cherezov]. *Pytannia starodavnoi ta seredniovizchnoi istorii, arkeologii i etnologii*, 2, 7-11. [In Ukrainian]

25. SHESTAKOV, Yu. (1992). Naukovo-pedahohichna dialnist Ye. V. Cherezova na Bukovyni (1949-1988). In: *Proceedings of the 2<sup>nd</sup> Bukovyna Historical and Regional Study Conference "To the Roots of Bukovyna Region's Name (600<sup>th</sup> Anniversary of Its Written Record)"*. Chernivtsi: [s.n.]. [In Ukrainian]

26. SHESTAKOV, Yu. et al. (1997). Naukovo-pedahohichna dialnist Ye. V. Cherezov. [Ye. V. Cherezov Scientific and Pedagogical Activity]. *Pytannia starodavnoi ta seredniovizchnoi istorii, arkeologii i etnografii*, 3, 5-13. [In Ukrainian]

27. YUSOV, S. (2003). Cherezov Yevgenij Vikentiyovych. In: *Ukrainski istoriky XX stolittia. Biobibliografichniy dovidnyk. Seriya "Ukrainski istoriky"*, Vol. 2, Part. 1. Kyiv-Lviv: [s.n.]. Pp. 342-343. [In Ukrainian]

Надійшла до редколегії 20.12.18

A. Kotsur, Dr. habil. (History), Professor  
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

## EGYPTOLOGIST Ye. V. CHEREZOV (1912–1988) AND HIS SCIENTIFIC LEGACY

The article deals with Yevgeniy Vikentiyovych Cherezov, the most important milestones of his life, with his scientific and pedagogical activity as well-known Ukrainian Egyptian, Doctor of Historical Sciences, professor, long time head of the Department of History of the Ancient World and Middle Ages of Chernivtsi University. The focus is on poorly researched pages of biography of a scientist and teacher. Separately are analyzed his scientific works, in particular, concerning Ancient Egypt. The scientist's publication has been characterized the problems of decoding of Egyptian hieroglyphs on sphinxes; land relations; the situation of ancient Egyptian slaves and various categories of peasants; tax system; the classification and description of agricultural tools of Ancient Egypt; development of fisheries; economy and state system of the period of the Ancient kingdom and others like that. The article focuses on the monograph by Ye. Cherezov "Agriculture Engineering in Ancient Egypt". An assessment is given on the scientific heritage of the prominent Ukrainian Egyptologist.

Key words: Egyptologist, Ye. Cherezov, Chernivtsi University, Ancient Egypt, agricultural technology.

УДК: 94(420)"1566/1625"Джеймс І  
<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2019.140.8>

І. Левченко, студ.,  
У. Кухарук, студ.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

## СИМВОЛІКА ОРДЕНУ ПІДВ'ЯЗКИ ЯК ЗАСІБ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ВЛАДИ ДЖЕЙМСА VI & I СТЮАРТА (за зображальними джерелами National Portrait Gallery)

Електронний ресурс National Portrait Gallery містить 199 зображень Джеймса VI & I Стюарта. Звернемося до прижиттєвих портретів короля. Численні зображення Джеймса I, які містять атрибути лицарського етосу (лати, кінь, меч, відзнаки Ордену Підв'язки), дають змогу сформуванню уявлення про трансформацію лицарського ідеалу, прослідкувати вплив етосу на королівський етикет та дипломатичний церемоніал у часи правління Джеймса VI (1566–1620) & I (1603–1625). Окрім популяризації та підтримання лицарських ідеалів, Орден Підв'язки відіграв важливу роль у формуванні уявлень про "англійську націю". Реконструкція образу на основі зображальних джерел дасть змогу виявити, яким сприймали короля сучасники. Моральність і поведінка короля як "батька" всіх англійців (*paterfamilias*) була зразком, авторитетом і задавала фрейм усьому суспільству, адже королівський двір і сім'я сприймалися як модель для наслідування. Важливим у репрезентації образу лицаря був гендер. Зроблено висновок про сакральність символіки ордену як засобу діалогу між особою монарха та підданими (народом).

Ключові слова: Велика Британія, Англія, Орден Підв'язки, Стюарти, Джеймс VI, Джеймс I, Святий Джордж (Георгій), дипломатія, церемонія, титулування.

Зовнішня політика держави оприявлена не лише війнами та/або міждержавними угодами. Традиційно важливу роль (надто – у ранньомодерну добу) відіграють символ та етикет як елементи дипломатичних відносин. Ранні Стюарти, що змінили Тюдоров на англійському престолі, провадили активну зовнішню політику, яка нерозривно пов'язана з етикетом та церемоніалом. Численні зображення Джеймса I, які містять атрибути лицарського

етосу (лати, кінь, меч, відзнаки Ордену Підв'язки (The Most Noble Order of the Garter)), дають змогу сформуванню уявлення про трансформацію лицарського ідеалу, прослідкувати вплив етосу на королівський етикет та дипломатичний церемоніал у часи правління Джеймса VI (1566–1620) & I (1603–1625).

Електронні фонди National Portrait Gallery (далі – NPG) містять 199 зображень Джеймса VI & I Стюарта.